ప్రచురణార్హమైన

భారత దేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

సివిల్ అప్పీలు అధికార పరిధి

సివిల్ అప్పీలు నెం.740/2023

(@ఎస్ఎల్పి (సి) నెం. 2493/2023)

(@డయారీ నెం. 10609/2021)

ఢిల్లీ ఎన్సిటి ప్రభుత్వం & మరియు ఇంకొకరు అప్పీలుదారు(లు)

వర్సెస్

ఎస్. నరెందర్ & మరియు ఇంకొకరు ప్రతివాదు(లు)

తీర్పు

ఎమ్.ఆర్.షా. న్యాయమూర్తి

1. అసలు రిట్ పిటిషనరు- మొదటి ప్రతివాది వేసిన రిట్ పిటిషన్ (సివిల్)

నెం.10670/2015, ద్వారా ఢిల్లీ ఉన్నత న్యాయస్థానం, సదరు రిట్ పిటిషన్ను స్వీకరించి మరియు పున:రావాసం మరియు పునర్నిర్మాణల చట్టం 2013 (ఇక ముందు '2013 చట్టం' గా పిలువబడు) భూ సేకరణలో న్యాయమైన మరియు పారదర్శకమైన పరిహార చట్టం, సెక్షన్ 24(2) క్రింద, ప్రశ్నలో ఉన్న భూమికి సంబంధించి, 1894, భూ సేకరణ చట్టం (ఇంక ముందు '1894 చట్టంగా పిలువబడు) క్రింద చేపట్టిన భూ సేకరణ ప్రక్రియలు ముగిసినట్లు పరిగణించబడునని ప్రకటించి జారీ చేసిన తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు వలన వ్యధ చెంది మరియు అసంతృప్తి చెంది ఢిల్లీ ఎస్.సి.టి. ప్రభుత్వము మరియు ఇంకొకరు ప్రస్తుత అప్పీలు వేసెను.

2. హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపించబడుతున్న తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నుండి మరియు హైకోర్టులో దాఖలు చేసిన ప్రతివాది ప్రమాణ పత్రము నుండి కూడా, 14.09.2007 న భూమిని స్వాధీనం చేసుకుందని అప్పీలుదారు మరియు అసలు ప్రతివాదుల తరపున నిర్దిష్ట విషయము తెలుస్తోంది. అయితే, పైన పేర్కొన్నవి ఉన్నప్పటికీ, పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు ఇంకొకరు వర్సెస్ హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి మరియు ఇతరులు, విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్ణయంపై ఆధారపడటం జరిగింది. (2014) 3 ఎస్. సి. సి 183, కేసులో హైకోర్టు ఈ రిట్ పిటిషన్ను అనుమతించింది మరియు 1894 చట్టము క్రింద ప్రారంభించిన భూసేకరణ కార్యకలాపాలు 2013 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 24(2) క్రింద

రద్దు చేయబడినట్లు పరిగణించబడుతున్నాయని ప్రకటించింది.

3. ఏదేమైనా, పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు ఇంకొకరు (సుప్రా) విషయంలో ఈ కోర్టు తీసుకున్న నిర్ణయాన్ని, వివాదంలో ఉన్న తీర్పు మరియు ఉత్తర్వులను ఆమోదించేటప్పుడు హైకోర్టు విశ్వసించిన ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం నిర్ణయం ద్వారా ప్రత్యేకంగా రద్దు చేయబడిందని గమనించాలి. ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ మనోహర్లాల్ మరియు ఇతరుల కేసు, (2020) 8 ఎస్. సి. సి 129.365 మరియు 366 పేరాల్లో, ఈ న్యాయస్థానం యొక్క రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఈ క్రింది విధంగా గమనించింది మరియు తీర్పు క్రింది విధంగా ఇచ్చినది:-

> "365. ఫలితంగా, ఈ నిర్ణయం పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ లో ఇవ్వబడింది. [పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్.v. హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి, (2014) 3 SCC 183] దీని ద్వారా రద్దు చేయబడింది మరియు పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ తీసుకున్న అన్ని ఇతర నిర్ణయాలలో.[పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్.వి. హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి, (2014)3 ఎస్.సి.సి.183] ను అనుసరించారు, అవి కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి. శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ అసోసియేషన్ లో ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నారు. [శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ అసోసియేషన్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ టిఎన్, (2015) 3 ఎస్సిసి 353] మంచి చట్టాలు నిర్దేశిస్తుందని

చెప్పలేము, రద్దు చేయబడింది మరియు దానిని అనుసరించే ఇతర నిర్ణయాలు కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి. ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ శైలేంద్ర [(2018) 3 ఎస్. సి. సి 412] లో, సెక్షన్ 24 (2) లోని వినాయింపుకు సంబంధించిన అంశం మరియు "లేదా" ను "లేదా" లేదా "మరియు" గా చదవాలా అనేది పరిశీలన కోసం ఉంచబడలేదు. అందువల్ల, ప్రస్తుత తీర్పులోని చర్చ దృష్ట్యా, ఆ నిర్ణయం కూడా ప్రాబల్యత కలిగి ఉండదు.

366. పైన పేర్కొన్న చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకుని, మేము ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు సమాధానం ఇస్తాముః

సెక్షన్ 24 (1) (ఎ) లోని నిబంధనలు ప్రకారం, 2013 చట్టము ప్రారంభమైన తేదీ 1-1-2014 ప్రకారం నష్ట పరిహారం ఇవ్వకపోతే, విచారణలో తప్పు ఉండదు. 2013 చట్టము నిబంధనలు ప్రకారం పరిహారం నిర్ణయించబడాలి.

ఒకవేళ కోర్టు మధ్యంతర ఉత్తర్వు పరిధిలోకి వచ్చే వ్యవధిని మినహాయించి ఐదేళ్ల వ్యవధిలో అధినిర్ణయము ఆమోదించినట్లయితే, 1894 చట్టము కింద 2013 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 24(1)(బి) కింద అందించిన రద్దు కాలేదు అనువిధంగా కార్యకలాపాలు కొనసాగుతాయి.

స్వాధీనం మరియు పరిహారం మధ్య సెక్షన్ 24 (2) లో ఉపయోగించిన "లేదా" అనే పదాన్ని "అదా" లేదా "మరియు" గా చదవాలి.2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద భూసేకరణ కార్యకలాపాలు విఫలమయ్యాయని భావించినప్పుడు, ఈ చట్టం ప్రారంభానికి ముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం అధికారులు చర్య తీసుకోని కారణంగా, భూమిని స్వాధీనం చేసుకోలేదు లేదా పరిహారం చెల్లించలేదు.మరో మాటలో చెప్పాలంటే, స్వాధీనం చేసుకున్నట్లయితే, పరిహారం చెల్లించకపోతే ఎటువంటి లోపం ఉండదు. అదేవిధంగా, పరిహారం చెల్లించినట్లయితే, స్వాధీనం చేసుకోకపోతే అప్పుడు ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) లోని ప్రధాన భాగంలో "చెల్లింపు" అనే వ్యక్తీకరణలో కోర్టులో పరిహారం జమ చేయడం లేదు.డిపాజిట్ చేయకపోవడం యొక్క పర్యవసానాన్ని సెక్షన్ 24 (2) లోని నిబంధనలో అందించబడింది, ఒకవేళ అది మెజారిటీ భూస్వాములకు సంబంధించి జమ చేయబడకపోతే, 1894 చట్టము సెక్షన్ 4 కింద భూసేకరణ కోసం అధిసూచన తేదీ నాటికి లబ్ధిదారులందరూ (భూస్వాములు) 2013 చట్టం యొక్క నిబంధనలుకు అనుగుణంగా పరిహారానికి అర్హులు. భూసేకరణ చట్టం, 1894 లోని సెక్షన్ 31 కింద బాధ్యత నెరవేర్చబడకపోతే, ఈ చట్టము సెక్షన్ 34 కింద వడ్డీని మంజూరు చేయవచ్చు. నష్టపరిహారాన్ని (కోర్టులో) జమ చేయకపోవడం వల్ల భూసేకరణ

కార్యకలాపాలు విఫలం కావు. ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు మెజారిటీ హోల్డింగ్స్ కు సంబంధించి డిపాజిట్ చేయకపోతే, 2013 చట్టము ప్రకారం పరిహారం 1894 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 4 కింద భూసేకరణ కోసం ప్రకటన తేదీ నాటికి "భూస్వాములకు" చెల్లించాలి.

ఒకవేళ ఒక వ్యక్తి 1894 చట్టము సెక్షన్ 31 (1) కింద అందించిన విధంగా పరిహారాన్ని సమర్పించినట్లయితే, చెల్లించకపోవడం లేదా కోర్టులో పరిహారం జమ చేయకపోవడం వల్ల సెక్షన్ 24 (2) కింద భూమి సేకరణ గడువు ముగిసిందని క్లెయిమ్ చేయడానికి అతనికి అవకాశం లేదు. సెక్షన్ 31 (1) కింద మొత్తాన్ని చెల్లింపు చేయడం ద్వారా చెల్లించాల్సిన బాధ్యత పూర్తవుతుంది. పరిహారాన్ని స్వీకరించుట నిరాకరించిన లేదా అధిక పరిహారం కోసం పరిష్కారము కోరిన భూస్వాములు 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద భూ సేకరణ చర్యలు కాలం త్రినట్లు చెప్పజాలరు 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద సముపార్జన కార్యకలాపాలు రద్దు చేయబడ్డాయని పేర్కొన్నారు.

2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2)లోని నిబంధన సెక్షన్ 24 (2) లో భాగంగా పరిగణించాలి, సెక్షన్ 24 (1) (బి) లో భాగం కాదు.

1894 చట్టము కింద స్వాధీనం చేసుకునే విధానం మరియు సెక్షన్ 24 (2) క్రింద

ఆలోచించిన విధంగా మరణ విచారణ నివేదిక/విజ్ఞాపన వ్రాయుట ద్వారా, 1894 చట్టము సెక్షన్ 16 కింద స్వాధీనం మీదట ఒకసారి అవార్డు జారియైన తర్వాత, 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) క్రింద భూమి ప్రభుత్వమునకు చెందును ఉపసంహరించుకునే అవకాశం లేదు, ఎందుకంటే ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత సెక్షన్ 24 (2) కింద ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

2013 చట్టము అమలులోకి రాకముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు స్వాధీనం చేసుకోవడంలో మరియు పరిహారం చెల్లించడంలో అధికారులు విఫలమైనట్లయితే, సంబంధిత అధికారులతో పెండింగ్లో ఉన్న భూసేకరణ చర్యలో సెక్షన్ 24(2)లోని నిబంధనలు వర్తిస్తాయి. ఐదు సంవత్సరాల గణనలో కోర్టు ఆమోదించిన మధ్యంతర ఆదేశాల జీవనోపాధి వ్యవధిని మినహాయించాలి.

2013 చట్టము విషయము 24 (2) భూసేకరణ యొక్క ముగిసిన చర్యల చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి కొత్త చర్యలకు దారితీయదు. 2013 చట్టము అమలు జరుపుట చేసిన తేదీన పెండింగ్లో ఉన్న చర్యలకు అంటే 1-1-2014 కు సెక్షన్ 24 వర్తిస్తుంది. ఇది పాత మరియు కాల దోషము పట్టిన క్లెయిమ్లను పునరుద్ధరించదు మరియు ముగిసిన కార్యకలాపాలను తిరిగి తెరవదు లేదా భూస్వాములు, భూ స్వాధీన విధానములోని చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించుటను అనుమతించదు లేదా చెల్లనిదిగా చేయడానికి

బదులుగా ట్రెజరీలో నష్టపరిహారం జమ చేసే విధానాన్ని లేదా కార్యకలాపాలను తిరిగి తెరవడానికి స్వాధీనం చేసుకునే విధానం యొక్క చట్టబద్ధతను విషయమును నిరూపించడానికి అనుమతించు"అని.

4. పైన పేర్కొన్న వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని, ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ (పైన పేర్కొన్న) విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన చట్టాన్ని వర్తింపజేస్తూ, అప్పీలుదారు మరియు అసలు ప్రతివాదుల తరపున ప్రశ్నార్థకమైన భూమిని స్వాధీనం చేసుకున్నారని నిర్దిష్ట కేసు ఉన్నప్పుడు, ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి 1894 శాసనము కింద ప్రారంభించిన భూసేకరణ కార్యకలాపాలు 2013 చట్టము విషయము 24(2) కింద గడువు ముగిసినట్లు పరిగణించబడుతున్నాయని ప్రకటిస్తూ హైకోర్టు జారీ చేసిన వివాదాస్పద తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నిలువదు. మరియు రద్దు చేయబడటానికి మరియు నిర్లక్ష్యము చేయుటకు అర్హమైనది మరియు తదనుగుణంగా రద్దు చేయబడి పక్కన పెట్టబడుతుంది.

తదనుసారం, ప్రస్తుత అప్పీలు స్వీకరించబడింది. ఖర్చుల గూర్చి ఉత్తర్వులు లేవు.పెండింగ్లో ఉన్న దరఖాస్తులు ఏవైనా ఉంటే అవి కూడా పరిష్కరించబడతాయి.

[ఎం. ఆర్. షా],

న్యాయమూర్తి.

న్యూ ఢిల్లీ;

ఫిబ్రవరి 09,2023. [సి. టి. రవికుమార్], న్యాయమూర్తి.